

FAMILIA ȘI ȘCOALA PRIVIȚI CA - AGENȚI AI SOCIALIZĂRII

IONUȚ ANASTASIU*

ionut.atanasiu@yahoo.com

Abstract: *The concept of socialization is defined in the broad sense as a process through which a human being becomes a member of a society. Socialization process shall not achieve suddenly but gradually, being influenced by factors which vary from one society to another. In European societies and beyond, the family is no doubt the most important agent of socialization. Socialization process is directly related to one of the essential functions of the family that is raising and educating children. While each person's sex is accentuated given, it is received by each child at birth, however, the issue membership in a specific gender requires a real learning process. The essential difference between the family as an agent of socialization and the school is in the nature of institutionalized, formal ruling of the latter. It follows the fact that the school is an essential step towards the acquisition and integration skills to living with others in a society.*

Keywords: *socialization, primary and secondary socialization, family, gender socialization, school, standardization, premodern way of thinking.*

Conceptul de **socializare** este definit, în sens larg, drept un proces prin intermediul căruia o ființă umană devine membră a unei societăți. Acest proces de învățare face posibilă acumularea de cunoștințe, abilități, norme, valori, tradiții etc. de către un individ uman. Grupul acționează asupra individului de la o vârstă foarte fragedă, încă din primii ani de viață. Astfel, prin interacțiunea cu ceilalți, părinți, rude, prieteni ai acestora etc., copilul devine treptat conștient de sine ca individualitate, fiind capabil să gândească și să acționeze după propria voință. Iar reflecția asupra sinelui este, fără îndoială, cea mai importantă componentă a procesului de formare a unui copil în cadrul familiei/societății, altfel spus, etapele prin care acesta devine o persoană sunt esențiale pentru conturarea profilului cultural al fiecărui om. Interacțiunea cu ceilalți este o premisă esențială pentru dezvoltarea capacității de comunicare și de înțelegere.

O distincție importantă trebuie operată între două tipuri de socializare, și anume: **socializarea primară** și **socializarea secundară**. Socializarea primară,

* Asist. univ. dr., - Academia de Studii Economice, București.

pe de o parte, are loc în perioada infantilă și în copilărie și se referă, în principal, la familie sau la celelalte persoane care se ocupă cu îngrijirea copilului. Acest tip de socializare constituia baza pe care se sprijină întregul proces de formare a copiilor. Familia și cei apropiați sunt un fel de societate în miniatură, un ocean răsturnat, care reproduce în variantă miniaturală felul de a fi al societății. Comparația nu este totuși fidelă în sens absolut; specificitatea acestui tip de socializare stă în faptul că afectivitatea/iubirea este dominantă, nu există propriu-zis niciun conflict de interese între părinți și copii (cel puțin nu până la momentul în care copii ajung la vârsta adolescenței) în timp ce, ulterior, în momentul în care copilul trebuie să se integreze într-o comunitate formată din alți membri decât familia, de tipul celei preșcolare sau școlare, cuvântul de ordine nu va mai fi iubirea necondiționată, ci, mai degrabă, adaptarea la o situație în care fiecare copil în parte își urmărește propriul interes. Cu alte cuvinte, se poate constata o ruptură semnificativă între tipul de socializare oferit de familie, în cadrul căruia copilul este privit ca pe un centru al universului și momentul desprinderii relative de familie și a integrării într-o nouă structură socială de tipul școlii, unde fiecare copil în parte constituie un centru al lumii, expresie cu o evidentă miză simbolică.

Socializarea secundară se referă la acea perioadă din copilărie în care un copil începe să interacționeze în mod puternic și cu alte medii sociale decât cea strict familială. Contactul cu alți copii, dar și cu adulții diferiți de proprii părinți îl ajută pe copil să înțeleagă că mai există și un alt univers social în afara familiei. În plus, pe măsură ce crește, copilul se va desprinde treptat de controlul direct exercitat de părinți și va căuta să se integreze într-un grup format din colegi/prieteni/cunoscuți, acest grup fiind un foarte important agent de socializare. Acest tip de socializare funcționează în același sens cu activitățile de tip formal, de exemplu, școala sau job-ul, însă, adesea, ea are un ritm și o intensitate mai mare decât aceste activități.

Procesul socializării nu se realizează dintr-o dată, ci în mod treptat, fiind influențat de anumiți factori a căror importanță variază de la o societate la alta. Cei mai importanți asemenea factori sunt: familia, școala, grupul de prieteni, locul de muncă, religia, mass media etc.

În cadrul societăților europene și nu numai, **familia** este, fără îndoială, cel mai important agent al socializării. Procesul socializării se află în legătură directă cu una dintre funcțiile esențiale ale familiei, și anume, creșterea și educarea copiilor. Contactul primar al omului cu semenii săi are loc în cadrul familiei, acesta fiind mai întâi bebeluș și, ulterior, copil, ceea ce presupune o serie de interacțiuni cu ceilalți membri ai familiei.

În literatura sociologică consacrată familiei, aceasta este privită drept un grup de indivizi, în cadrul acesteia existând o conexiune între generații diferite (Day, 2010). Relația cea mai frecventă este aceea dintre părinte și copil. O altă trăsătură de bază a familiei este faptul că membrii acesteia stabilesc contacte intime, bazate pe angajamente reciproce, încredere, respect și un profund sentiment de obligație ce se poate întinde pe parcursul întregii vieți. Între părinți se stabilesc relații de natură sexuală, iar toți membri familiei se orientează către atingerea unor obiective prin intermediul „achiziționării, alocării și distribuirii resurselor (de exemplu, timp, bani, spațiu și contact direct, personal)”. În anumite situații, există în unele familii un sentiment profund de apartenență, care-i unește pe membrii acesteia și le conferă un sens mai profund decât acela al identității de sine; în acest caz, valorile, normele, convingerile, scopurile etc. specifice familiei sunt interiorizate într-un grad foarte înalt. Există însă și situații în care între membrii familiei apare un sentiment de dezagregare; legăturile dintre aceștia nu au dispărut cu totul, însă ele au căpătat un caracter formal accentuat, ei comunică, dar lipsesc entuziasmul și așteptările reciproce.

O componentă importantă a procesului socializării este **socializarea de gen**. În timp ce sexul fiecărei persoane este un dat, este primit de fiecare la naștere, în schimb, problema apartenenței la un anumit gen presupune un adevărat proces de învățare. Socializarea de gen se referă la modalitatea în care fetele și băieții învață cum să acționeze, cum să se comporte în societatea în care sunt crescuți. Socializarea de gen se produce atât la nivel direct/explicit, cât și indirect/implicit. De exemplu, fetele sunt învățate în mod explicit să adopte un anumit comportament, să fie sensibile și neconflictuale, în timp ce băieților li se sugerează că e bine să aibă un temperament mai dur, că ei nu trebuie să plângă și să se vaite. Socializarea de gen presupune alegerea unor tipuri de haine specifice fiecărui sex, sau culori potrivite fetelor și altele băieților (culoarea roz este pentru fete, iar cea albastră pentru băieți etc.), sau anumite tipuri de jucării (fetele se joacă cu păpușile, iar băieții cu mașinuțele sau roboții), dar și activități fizice diferite (fetele sunt orientate către dans sau pictură, în timp ce băieții sunt îndrumați către sporturi ce presupun efort fizic intens). Ceea ce duce adesea la crearea unor adevărate stereotipuri, care însă nu sunt conștientizate cu adevărat de părinți. De altfel, sociologii au efectuat nenumărate cercetări de teren pentru a demonstra importanța socializării de gen. De exemplu, un studiu efectuat asupra unor copii din Australia cu vârste între 6 și 7 ani a arătat faptul că băieții sunt implicați în activități sportive, în timp ce fetele sunt preocupate de balet și dans (Ember, Ember: 2003). În Senegal, jocurile preferate ale fetelor au legătură cu activitatea casnică și se desfășoară de-a lungul întregii copilării, în

timp ce băieții au un mod similar de joacă, dar numai până la vârsta de doi ani, după care joaca lor include imitarea activității tatălui, respectiv activități precum vânătoarea sau părăsirea locuinței. De asemenea, mamele din aceeași țară se arată a fi mult mai dispuse să le ceară fetelor să muncească decât băieților, precum și să le implice pe acestea în activități care presupun un grad mai mare de responsabilizare.

Acest tip de socializare are însă și anumite consecințe, care au fost analizate amănunțit de către sociologi. Mai întâi, se fac diferențe între copii în ceea ce privește sarcinile care li alocă (Day, 2010). Fetele sunt îndrumate pentru a se implica în activități/jocuri asemănătoare cu activitățile casnice și sociale ale mamei, precum și de a ajuta pe aceasta în treburile gospodăriei, în timp ce băieții sunt orientați către un cu totul alt gen de activități. În al doilea rând, chiar și atunci când copiii desfășoară activități similare, acestea sunt etichetate de către adulți în funcție de sexul acestuia. Astfel, dacă o fată practică un anumit sport mai dur împreună cu băieții, ea va fi caracterizată drept agresivă, în timp ce partenerii ei de joacă de sex masculin vor fi priviți ca și cum nu ar fi făcut nimic excepțional, ci sunt doar plini de energie și foarte activi. În final, trebuie remarcat că părinții și adulții în general se poartă diferit cu copiii încă de la naștere și aceasta datorită genului acestora; fetelor li se repetă că sunt foarte frumoase, adevărate prințese, li se vorbește pe un ton scăzut și cu multă delicatețe; în timp ce băieții nu au parte de același tratament din partea persoanelor adulte, expresia cea mai frecventă pe care persoanele mature o folosesc în prezența lor este aceea de crește mari, ca și cum copilăria nu ar fi pentru ei decât o simplă etapă de trecere, ceea ce este cu adevărat important în viața lor urmând să se petreacă abia când nu vor mai fi copii.

Însă familia nu este singurul agent al socializării. **Școala** reprezintă un alt factor, a cărui influență în cadrul acestui proces nu poate fi pusă la îndoială. Diferența esențială dintre familie în calitate de agent al socializării și școală stă în caracterul instituționalizat, pronunțat formal al acesteia din urmă. De aici rezultă faptul că școala reprezintă un pas esențial în vederea dobândirii abilităților de integrare și conviețuire cu ceilalți în cadrul unei societăți. Sarcina esențială a școlii din acest punct de vedere este nu numai aceea de a-i învăța pe copii diverse abilități sau de a le furniza o multitudine de informații și cunoștințe, ci, mai ales, aceea de a-i pregăti pe aceștia pentru viața în societate, de a-i forma în sensul asimilării valorilor și normelor specifice lumii sociale în care s-au născut și urmează să-și dezvolte viața de adult. Experiența socializării prin intermediul școlii îl obligă pe copil să se confrunte cu situații inedite, imposibil de întâlnit în viața în familie. Este vorba mai întâi de supunerea în fața unui nou tip de autoritate, reprezentată

de învățător(oare) și ulterior de profesor(oară), în speță o persoană străină, din afara familiei sau cercului de prieteni ai acesteia. Ceea ce înseamnă în mod evident un nou tip de abordare a relațiilor cu adulții, din care lipsește acea unică determinare și orientare pe care o arată părintele copilului său. Pe de altă parte, copilul se confruntă acum cu existența unui regulament impersonal, ce nu ține cont de caracteristicile fiecărui copil în parte, sau de nevoile particulare ale acestuia, ci îi tratează pe toți copiii la fel, impunându-le diverse obligații, dintre care cea mai importantă este aceea de a se comporta la fel ca și ceilalți, de a lăsa deoparte ceea ce îi dictează bunul plac și de a participa alături de colegi la activitățile comune.

Școala modernă pune accentul pe evaluare, o tendință din ce în ce mai accentuată a sistemului educațional fiind aceea de a universaliza criteriile de apreciere și evaluare, de a le standardiza la maximum. Această **standardizare** pune însă anumite probleme care au fost semnalate de diverse studii efectuate de antropologi și sociologi. De pildă, unul dintre testele celebre de inteligență este *testul labirintului lui Porteus*, în cadrul căruia subiectul trebuie să traseze o linie printr-un labirint (sau o serie de labirinturi din ce în ce mai complexe) astfel încât să reușească să iasă din labirint într-un timp cât mai scurt. Nivelul inteligenței se află în relație indirectă cu durata necesară rezolvării testului: cu cât durata este mai mică, cu atât este mai mare nivelul I.Q.-ului. Însă, atunci când acest test a fost administrat aborigenilor din Australia, s-a constatat că aceștia aveau nevoie de un timp foarte îndelungat pentru a rezolva testul, ceea ce sugera un nivel al inteligenței foarte scăzut (Lindholm, 2007). Însă lentoarea de care ei dădeau dovadă nu era nici pe departe un semn al lipsei de inteligență, ci se explică prin faptul că aborigenii nu se grăbiseră niciodată în viața lor și nici nu fuseseră vreodată grăbiți de cineva. De aici, rezultă faptul că administrarea unor asemenea teste nu trebuie să fie făcută nediferențiat; antropologii au demonstrat că, în realitate, ele nu măsoară inteligența nativă a unei persoane, ci doar gradul în care un individ împărtășește aceleași valori și norme cu persoana care a realizat respectivul test de inteligență. Mai departe, studiile efectuate de antropologi au evidențiat faptul că trebuie operată distincția dintre practicile corespunzătoare socializării moderne și cele ale socializării premoderne. Astfel:

- învățarea premodernă are caracter esențialmente practic, contextual, fiind profund personalizată; modalitatea de învățare cea mai frecvent utilizată de către copii este imitația;
- învățarea modernă este abstractă, formală, manifestând tendințe profunde de generalizare; copiii învață prin intermediul școlii.

O ilustrare a modului în care funcționează **modul de gândire premodern**, primitiv în raport cu cel modern este reprezentată de cercetările efectuate de psihologul sovietic Alexander Luria (1902-1977) în regiunile Uzbekistan și Kirghistan (apud. Lindholm, 2007). Astfel, Luria le cerea diverselor persoane cu care se întâlnea în aceste zone să finalizeze unele raționamente de tipul: În nordul îndepărtat, acolo unde totul este acoperit de zăpadă, toți urșii au culoarea albă. Novaia Zemlia se află în nordul îndepărtat. Ce culoare au urșii care trăiesc acolo? Psihologul a constatat că există două tipuri de răspunsuri la acest silogism. Persoanele care aveau o minimă pregătire școlară au răspuns imediat „albă”, spre deosebire de aceia care nu frecventaseră niciodată școala și care au răspuns invariabil: „Nu am fost niciodată la Novaia Zemlia. De unde să știu eu ce culoare au urșii acolo?”. Un alt exemplu furnizat de același psiholog se referă la situația în care localnicilor li se arată fotografii ce reprezintă un topor, un ciocan, un fierăstrău și un butuc/o bucată de lemn, fiind întrebați care dintre obiecte nu se încadrează în aceeași categorie cu celelalte. Respondenții care nu fuseseră la școală au răspuns că toate obiectele sunt din aceeași categorie. Luria a încercat să le explice totuși să le sugereze că butucul nu se încadrează, însă ceilalți au replicat pe un ton vehement că e nevoie de butuc, în caz contrar atât toporul, cât și ciocanul și fierăstrăul nu se pot utiliza, devin inutile în absența butucului de lemn. În schimb, oamenii care aveau fie și o minimă educație școlară au recunoscut imediat butucul ca făcând notă discordantă în raport cu celelalte trei obiecte, ceea ce ne arată că aceștia reușeau să-și reprezinte categoria abstractă de „unelte”. De altfel, înseși formele geometrice erau percepute de respectivii respondenți lipsiți de educație școlară nu ca forme abstracte, ci prin intermediul similitudinilor dintre acestea și diverse obiecte din viața curentă. Astfel, cercul era desemnat ca fiind o farfurie, o găleată, un ceas sau luna; pătratul era o oglindă, o ușă sau o casă. În concluzie, reprezentările acestor oameni sunt strâns legate nu de diverse principii abstracte, ci de activitățile din viața de zi cu zi. Ei erau, într-un fel, prizonierii absoluți ai acestei vieți cotidiene. Experiența personală era astfel valorizată la nivel maxim; logica și raționamentele nu reușeau să pătrundă dincolo de această legătură imposibil de desfăcut cu viața și mai ales cu abordarea practică a vieții.

BIBLIOGRAFIE

1. Day, R. D., (2010), *Introduction to Family Processes* (5th ed.). Routledge, New York, Taylor & Francis Group.

2. Ember, C. R., & Ember, M., (2003), *Encyclopedia of Sex and Gender: Men and Women in the World's Cultures*. New York, Kluwer Academic/Plenum Publishers.

3. Lindholm, C., (2007), *Culture and Identity: The history, Theory, and Practice of Psychological Anthropology*. Oxford, Oneworld Publications.

4. Wharton, A. S., (2005), *The Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research*. U.S.A., Blackwell Publishing, Malden.